

громадянської общини. Право власності спартіата щодо ілотів було такою ж похідною величиною, як і його право на клер. Як відомо, власник ілота відповідав перед общиною за його поведінку. Це – явний доказ відсутності безумовної приватної власності на ілотів, оскільки володіння ілотами обумовлювалося цілим рядом обов'язків громадянина перед своєю державою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аристотель. Політика. Афинская політія / Перев. С.А. Жебелева, С.И. Радцига. М.: Высшая школа, 1997. 390 с.
2. Балух В. О. Історія античної цивілізації: У 3-х т. – Т.1. Стародавня Греція: Підручник. Чернівці: ТОВ «Видавництво «Наші книги», 2007. 656 с.
3. Дубровский И. Спартанский експеримент. *Вокруг света*. 2006. №1. URL : <http://www.vokrugsveta.ru> (дата звернення: 25.02.2020).
4. Тищик Б. Й. Історія держави і права країн Стародавнього світу: Навч. посібник. Львів: Світ, 2001. 384 с.

Владислава ПРОЦЕНКО,

студентка 3 курсу

гуманітарно-економічного факультету

Науковий керівник: **Марина АНТОЦАК,**

к.і.н., доцент (БДПУ)

ФЕНОМЕН ТАЙПІНСЬКОГО ПОВСТАННЯ, ЯК ОСОБЛИВОЇ ФОРМА БОРОТЬБИ З КОЛОНІАЛЬНОЮ ВЛАДОЮ

Актуальність. Збільшення міжнародної ваги Китаю на сучасному етапі обумовлює зростання інтересу до дослідження історії та особливостей розвитку цієї країни. У той же час, в українській історіографії існує багато прогалин у вивченні цієї тематики, незважаючи на те, що останнім часом доступ до джерел значно розширився.

Причини, що зумовили одне з найбільших в історії Китаю народних повстань, яке тривало 15 років і поставило під загрозу існування Цинської династії, полягали у переплетенні традиційних факторів з новими явищами, пов'язаними із вторгненням іноземних держав. Династична криза була поглиблена наслідками інтенсивного залучення китайського суспільства до світових господарських і культурних зв'язків.

Народна війна проти загарбників і маньчжурських феодалів особливо інтенсивною була у провінції Гуандун. У 1842 р. в Кантоні були розгромлені іноземні факторії. Керувало цими діями товариство «Шенпін» (Товариство миру і добродієвства). Коли в 1849 р. англійці почали вимагати вільного допуску своїх купців у Кантон, китайці створили народне ополчення (100 тис. чоловік), що змусило англійців відмовитися від своїх намірів. За прикладом жителів Кантону проти англійців повстали мешканці міст Фучжоу, Амой, Гонконг. Тоді ж розгорнувся селянський повстанський рух. Усього в 1841-1849 рр. у Китаї було зареєстровано 110 повстань, які мали антифеодальний, національно-визвольний характер. Країна опинилася на порозі великої селянської війни. Тайпінське повстання поклато початок

національно-визвольній боротьбі та буржуазно-демократичній революції в Китаї, тож дослідження вказаної теми є досить актуальним.

Ступінь досліджуваності проблеми. В українській історіографії наукового переосмислення зазначеного питання майже не відбувалося. Певні аспекти теми частково присутні у працях О.Е. Непомнина, А.О. Бутакової, В.А. Рубеля, В.В. Адамчика, Л.В. Симоновської. Набока О.В. у своїй статті розкрила питання участі США в розгромі тайпінського повстання в Китаї. Обрана нами для дослідження тема залишається не цілком розкритою і потребує глибшого наукового пояснення.

Мета дослідження. Визначити причини поразки тайпінського руху та висловити судження щодо питання: чи могла б Тайпінська держава існувати в сучасних умовах.

Методи дослідження. Під час дослідження використано як загальнонаукові методи (історичний, системно-структурний, узагальнюючий), так і спеціальні джерелознавчі (евристичний, конкретно-пошуковий).

Сутність дослідження. У середині XIX ст. у Китаї загострилася соціальна напруга. Ремісники та перші китайські підприємці не витримували конкуренції з європейськими виробниками, розорювалися від потоку дешевих фабричних товарів, що ринули до Китаю за договорами про безмитну торгівлю. Селяни потерпали від збільшення податків, які уряд ввів, бажаючи перекласти виплату контрибуції на плечі народу. Мільйони китайців ставали жебраками. Закабалення Китаю іноземними державами прискорило початок селянської війни.

Центром селянської війни став південь провінцій Гуандун та Гуансі. Засновником тайпінського руху став сільський учитель Хун Сюцюань (народився в 1814 р.). Він створив вчення, в основу якого були покладені ідеї раннього християнства і китайських мудреців про справедливість, рівність та добродійність. Метою вчення Хун Сюцюаня стало створення «Небесної держави великого благоденства» - Тайпін Тяньго; головними принципами були: рівність, розподіл поміщицької землі і майна, награваних у народу. До створеного Хун Сюцюаньом Товариства поклоніння богу, яке мало назву «Байшандихой», масово почали вступати селяни. А коли в провінції Гуансі розпочався голод, Хун Сюцюань закликав своїх прибічників продавати майно і разом із сім'ями вступати до повстанських загонів. На цей заклик відгукнулося більше 10 тис. селян, і їх кількість дуже швидко зростала. Рух поширювався, і в процесі зростання його популярності, сформувалося ще одне гасло: «повалення маньчжурської династії».

Перший етап тайпінського повстання (1850-1853) був досить вдалим для його учасників. 11 січня 1851 р. тайпіни оголосили війну маньчжурській династії і створення Тайпін Тяньго. Повсталі здійснили похід на Північ, де завоювали місто Юньань, яке стало своєрідною столицею тайпінів, центром антифеодального та антиманьчжурського руху. Метою повстанців було створення нової, китайської династії. Тому Хун Сюцюань узяв титул Тянь-вана (Небесного князя). Його сподвижники також отримали титули: Ян Сюцинь - Дун-вана (Східний князь), Вей Чанхой - Бей-вана (Північний князь), Сяо Чаогуй - Сі-вана (Західний князь), Фен Юньшань - Нань-вана (Південний князь), Ши Дакай - І-вана (окремих князь).

Першими законодавчими актами нової держави стали: аграрний закон (Земельний уклад небесної династії), де оголошувався загальний і зрівняльний розподіл землі; «Уклад», де було висвітлено принципи державного устрою. Низовою адміністративною одиницею вважався взвод – лян (община з 25 сімей), 500 взводів становили корпус – чжоу (округ). Вищою одиницею вважали армію (13 156 сімей). Посади командирів були виборними. Жінки отримували рівні права з чоловіками. Було заборонено вживати тютюн, опіум, грати в азартні ігри. Запроваджено гласний суд, суворо переслідували грабіжництво і бандитизм.

Військо тайпінів відзначалося високою дисципліною, свідомістю, користувалось підтримкою народу. На початку 1853 р. армія нараховувала 1 млн. бійців. Але у тайпінів були і прорахунки: захоплені території вони не закріплювали за собою, не було єдиного військового плану та командування, кінцева мета повстання чітко не була визначена. 19 березня 1853 р. повсталі захопили Нанкін, який проголосили своєю столицею. Була утворена монархічна держава з ознаками селянського демократизму. Головою уряду і головнокомандуючим був призначений незаможний селянин Ян Сюцин. У цей час органи влади мали тісні зв'язки з народом, і в цьому ми вбачаємо причину успіху повстання.

Проте, вже в середині 1850-х рр. рух тайпінів набув обрисів звичної для імперії бюрократичної структури. Керівники руху отримали князівські титули, заволоділи дворами і гаремами, стали затято змагатися між собою за владу.

У 1853, 1854 рр. тайпіни здійснили два походи на Пекін. Нечисельні загони повсталих не зуміли захопити столицю. Це була серйозна помилка повстанців, які недооцінили значення взяття столиці для подальшого розвитку боротьби проти Цинів. Другою тактичною помилкою стала відсутність контролю над територіями, захопленими під час походу 1851-1853 рр. Після невдачі під Пекіном тайпінам довелося повертатися на Захід і знову з боями проходити раніше захопленими ними ж провінціями, де китайські поміщики створили армію на чолі з Цзен Гофанем, яка серйозно загрожувала повстанцям.

Іноземні держави у цей час формально витримували нейтралітет. Їм було вигідно розколоти Китай на дві держави. Намагаючись на випадок перемоги тайпінів завоювати їх прихильність, представники Франції та Англії уклали з ними договір про торгівлю. Тайпіни ж, зі свого боку, намагалися уникнути конфліктів з іноземними державами.

Одночасно з тайпінським повстанням відбулися збройні виступи населення в провінціях Гуандун, Фуцзянь та Чжецзянь. Члени таємного товариства «Тяньдіхуей» захопили місто Амой; 7 вересня 1853 р. повстання, організоване товариством «Малих мечів», перемогло у Шанхаї. Новий уряд протримався до 18 лютого 1854 р., коли іноземці придушили повстання. Тайпіни не використали можливості об'єднати сили і не підтримали повсталих. Це була ще одна значна стратегічна помилка.

Основні висновки. Отже, **влада тайпінів на частині території Китаю проіснувала до 1864 р.** Основними причинами її загибелі були інтервенція західних держав і внутрішні суперечки тайпінського руху. Через стихійність руху та відсутність чітких планів дій повстанців тайпінська армія

втратила боєздатність, а тайпіни в цілому - широку підтримку народу. Вони зазнали поразки під ударами об'єднаних військ маньчжурської династії і китайських поміщиків, підтриманих інтервентами. Тайпіни втратили своїх талановитих керівників і вже не мали реальних сил, здатних перемогти урядові війська. До того ж третій етап повстання збігся із Другою опіумною війною.

Спроба створити «державу великого благоденства», засновану на рівності та братерстві, виявилась нереальною. Замість старої знаті упродовж процесу державотворення була створена нова. Кінцеву мету повстання представники кожної з соціальних груп тайпінів розуміли по-своєму, між ними розпочалася боротьба. У результаті змови Ян Сюцин був убитий, а його прибічники страчені. Тому шансів на довготривале існування Тайпінська держава не мала.

Проте повстання Тайпінів мало велике історичне значення, стало передвісником китайської буржуазно-демократичній революції та національно-визвольної боротьби.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адамчик В.В. История Китая. М.: АСТ; Мн.: Харвест, 2005. 660 с.
2. Набока О.В. Участь США в розгромі тайпінського повстання в Китаї (1858-1864). *Китайська цивілізація: традиції та сучасність. Перспективи соціально-економічного та політичного розвитку КНР в XXI столітті: матеріали ІХ наук. Конф. (22 верес. 2015р.) / Ін-т сходознавства ім. А.Ю. Кримського НАН України. Київ : КНЕУ; ІВО, 2015. С. 70-72.*
3. Рубель, В. А. Нова історія Азії та Африки. Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.). К.: Либідь, 2007. 560 с.

Олена СОРОКІНА,
магістрантка 1 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Науковий керівник: **Олена АВДЄЄВА,**
к.і.н., доцент (БДПУ)

ПРАВИЛА ДЛЯ УЧНІВ БЕРДЯНСЬКОЇ ЧОЛОВІЧОЇ ГІМНАЗІЇ, ЩОДО ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА МІСТА БЕРДЯНСЬК (ОСТАННЯ ТРЕТИНА ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.)

Актуальність. Висвітлення політики щодо учнівського виховання є чи найактуальнішою темою сьогодні. Через це важливо дослідити як ставилися учні Бердянської чоловічої гімназії до театру, та яка була політика по відношенню до їх морального та естетичного виховання.

Об'єкт дослідження. Відношення учнів Бердянської чоловічої гімназії до театру в період останньої третини ХІХ – початку ХХ ст.

Предметом дослідження є політика Одеського учбового округу й відношення вчителів учбових закладів Бердянська до театрального мистецтва молоді в межах означеного темою часу.

Паралельно в час відкриття Бердянського зимового театру почала діяти Бердянська чоловіча гімназія. Навчання в учбовому закладі здійснювалось відповідно до затвердженого 30 липня 1871 року «Уставу